

Et brev av betydning

102009

AV
direktør Lorenz Vogt

De gamle historikere har laget helte-epos basert på fantasi, og det er derfor nu vanskelig for granskere å finne frem til den virkelige sannhet bak historikernes.

Den moderne historisk skrift må basere seg på inngående studium av de virkelige forhold, nøkternt og uten tendenser.

C. W. Eger.

Ovenstående citat er hentet fra den skriftelsen, som direktør C. W. Eger sendte Stortingets protokollkomite i anledning av dennes kritikk over nemnden for industri og omsetning. Det burde stå som kritikk over hele oppgjøret.

Man må ikke lage helteposer basert på fantasi. Men det er det man har gjort.

Derimot skal man basere seg på et inngående studium av de virkelige forhold, nøkternt og uten tendenser. Men det er det man ikke har gjort.

Et inngående studium av de virkelige forhold forutsetter imidlertid at kjensgjerningene dokumentene, protokoller m. v. legges åpent frem av myndighetene. Her hadde også nemnden for industri og omsetning sin soleklare plikt. Denne ble forsømt av nemnden som av de øvrige myndigheter. Isteden har man forfulgt og forfølger den dag i dag de menn som har søkt å klarlegge forholdene. Det er denne fortieleses- og forfølgelsesmentalitet som nu slår tilbake og har rammet bl. a. nemnden for industri og omsetning.

Direktør C. W. Egers brev til Stortingets protokollkomite inneholder et angrep på denne og også endel slengord til Industriforbundet. Begge dele kunne foranledige svar — men er i sig selv uten særlig interesse. Det som gir brevet betydning er dets skildring av forholdene innen næringslivet i 1940 og av nemndens arbeide. Skildringen er dyster men sikkert korrekt. Den avvikler fullstendig fra det heltepos som hittil har vært ansett for det eneste rette.

Direktør C. W. Eger skriver:

«Når en skal avgi en historisk riktig beskrivelse, bedømmelse og vurdering, må en her som overalt ellers sette sig nøye inn i de situasjoner og de forhold som

for å få hjulene i gang igjen» og å hjelpe den arbeidsløshet som allerede hadde inntrådt og som de alle mente truet med å frata dem eksistensmuligheten. Det artet sig mang en gang nesten som et absolutt krav, og for nedskriveren syntes uttalelsene ofte å fortone sig slik at hvis Nemnda ikke kunne stille i utsikt å holde arbeidslivet i gang — enten ved å opprettholde virksomheten eller skaffe annen beskjeftigelse, så vilde folkene skaffe sig arbeid, hvor — og for hvem det så måtte være.

Der skal i dette ikke rettes noen bebreidelse mot noen. A være utsatt for den påkjønning, som lå i først å oppleve krigsoverfallet og dernest å se — eller i alle fall frykte med god grunn — at de mistet arbeidet og dermed det de selv og familien skulde leve av — det var en slik påkjønning at en ikke kan undre sig over eller bebreide dem at de den gang først og fremst så hen til eksistensmulighetene.

Nedskriveren mener med god samvittighet å kunne si at det var meget sjelden å høre blandt alle de mangfoldige som slik troppet op i Nemnda, uttalelser som tydet på ønske om eller vilje til i de distrikter de hørte hjemme, å innta en slik aggressiv holdning likeoverfor tyskerne at det kunde få følger.

Landsorganisasjonens representant i Nemnda inntok samme synspunkter og standpunkter som de øvrige medlemmer, og nedskriveren kan si at han aldri hørte denne representant under disse møter og konferanser gi annen uttalelse enn at man skulde gjøre sitt beste for å kunne opprettholde beskjeftigelsen resp. sette i gang ny beskjeftigelse.

Nedskriveren forstod det slik at denne representant hadde daglige konferanser med de øvrige ledende i LO om forholdene og Nemndas virksomhet, og under disse omstendigheter var der ikke hos nedskriveren og vel heller ikke hos de øvrige noen som helst tvil om at den linjen man fulgte og de disposisjoner man traff, var i tråd med LO. At man mangen gang, under trykket og trusselen fra tyskerne, måtte gå med på ting som både Nemnda og LO fant både ubehagelige og motbydelige, det er så, men Nemnda og sannsynligvis også LO fant å måtte sluke ting i betraktning av at landet var okkupert og at tyskerne hadde våpenmakt og at mandat og folkepsykologien gikk ut på opprettholdelse av arbeidslivet.

Nemnda kom også bort i forhandlingene angående nye lønns- og arbeidsvilkår. Da disse ting sorterte under og ble behandlet av formannen og LO.s representant, vil disse kunde gi en bedre orientering herom enn nedskriveren.

Nedskriveren fikk kun befattning med denne sak derigjen-

Forts. side 11

Aasgårdstrand

Sommeren 1949

Ferie og glede —
Aasgaarden er stedet

5 manns orkester

teresse. Det som gir brevet betydning er det forholdene innen næringslivet i 1940 og av nemndens arbeid. Skildringen er dyster men sikkert korrekt. De avvikene fullstendig fra det som som hittil har vært ansett som det eneste rette.

Direktør C. W. Eger skriver:

«Når en skal avgi en historisk riktig beskrivelse, bedømmelse og vurdering, må en her som overalt ellers sette sig nøie inn i de situasjoner og de forhold som forelå den gang, både de rent faktiske og de folkepsykologiske.

I dette tilfelle er det ikke minst de sistnevnte som spiller inn. Uten en historisk riktig belysning og vurdering av disse, kan man heller ikke bedømme og vurdere de disposisjoner som fant sted.

Det kan kanskje innvendes nu at det bilde eller det inntrykk som Nemnda den gang fikk av folkestemningen, resp. folkepsykologien, ikke var absolutt betegnende for alle i landet dengang. Det er klart at der var mange variasjoner av folkepsykologien og stemningen, men når en tenker på hvor avskåret man var fra forbindelser innen landet og hvor mange som den gang var engstelig for å gi åpent uttrykk for politikk enn si for vilje til aktiv motstand, så måtte Nemnda danne sig sitt inntrykk fra de organer, delegasjoner og personer som fikk henvendelser fra resp. de mangfoldige mennesker fra alle klasser og lag den kom i berøring med.

Det var vel neppe noe enkelt organ — selv inkl. Administrasjonsrådet og lagorganisasjonen — som kom i direkte kontakt med så mange og mangesidige fraksjoner av vårt folk som Nemnda.

Det bilde som avspillet sig i stemningen hos alle disse organer og mennesker, måtte da Nemnda være både berettiget og forpliktet til å anse som uttrykk for folkepsykologien på daværende tidspunkt og stadium av utviklingen.»

Denne fremstilling tør være korrekt. Men nettop fordi nemnda satt og sitter inne med sådan viden var det dens plikt så tidlig som mulig etter frigjøringen å la denne komme almenheten til gode til motarbeidelse av falsk legendedannelse. Man savner forøvrig i fremstillingen en påpeken av hvilken grad den har følt sig forpliktet til bare å være eksponent for den alminnelige opinion og i hvilken grad den har inn tatt selvstendige standpunkter — egnet til å påvirke opinionen ut fra prinsipielle synspunkter motsatt denne.

Direktør C. W. Eger skriver om situasjonen bl. a.:

«Fra alle kanter kom det som nåddet at det måtte gjøres noe

Sommeren 1949

Ferie og glede —
Aasgaarden er stedet

5 manns orkester

Skal De ha det litt hyggelig? — Reis til
GRAND HOTELL, ASGÅRDSTRAND

Edith Bergh

Frisérsalong — Telef. 117 — Alt til faget henhørende.

Carsten Andersen, Ra

Telef. Asgårdstrand 52 og Borre nr. 2.
Ass. landhandleri — Bensin og oljer.

K. FRANTZEN

Inneh. Per Bjune, Frantzen - BAKERI & KONDITOR.

Etabl. 1914 — Byens eldste forretning.
Telef. Asgårdstrand 26.

FORLANG DET BESTE HOS KJØPMANNEN!

FORLANG HORTEN BRYGGERIS MINERALVANN

Odd Aasens

MASKINFABRIKK
Telef. Asgårdstrand 169.

Frode Chr. Brekke

ELEKTRISK FORRETNING
Installasjon - Telef. 62.

OTTO BOOK

— DROSJE —
Telef. 64.

Drosje

GUTTORM SVENDSEN
- Telef. 194. -

D. Hamfjord

(L. SKOVDALS EFTF.)
Velass. kolonialforretn. - Telef. nr. 6.

C. KRISTOFFERSEN

Malermester
Telef. Asgårdstrand 83.

Ukeblader, aviser, skrivebøger,

og andre skrifter etc.

KONSTADEN

OSCAR NIELSEN

— Telef. Asgårdstrand 21. —
Drosjebiler — transport.
Vakt natt og dag.

Skomakermester

OLAF OLSEN

medl. av Norsk Skomakerm. Forb.
Ca. 50 Års erfaring. - Telef. 79.
(Songes gård — v/ torvev.)

G. REINE

Manufakturforretning - Telef. 17

M. Stenersen

Kjøttvarer og grønnsaker.
Telef. 68 - privat 69.

E. Svensen

(Inneh. A. SVENSEN)
Kull- og vedforretn. Telef. 14 og 103

Aasgaardstrands Bakeri & Konditori

GEORG ANDERSEN
— Telef. 4. —

AVERTER I

Tonsbergs Plad

nenter

GRATIS

vartalet.

artalet

kommisjonærer.

idsmøtet

slag marsjerer op.

er begynt på, — det hør-
an ikke omtalt med et
te ord.

jonsutvalget blev ytterlige-
tyrket» med noen menn,

Et breg av betydning

For å ha noe å si
men at man som mest sprogkyndig ble anmodet om å delta i no-
en konferanse med tyskerne
sammen med Helseerettssjuffi-
arius Pål Berg og andre. Der
ble herunder fra norsk side frem-
satt absolutt krav om endring av
flere av de i tidligere utkast fra
tyskerne innførte bestemmelser.
Det viste sig at tyskerne på de
vesentlige endringspunkter «var
kategorisk» ubøielig. Og det ble
sagt like ut, at hvis nordmenne-
ne ikke godtok deres krav, så ville
de innføre bestemmelsene ad mil-
itær vet.

Det bilde som her gis er sikkert
korrekt. Det er også av betydning
at direktør C. W. Eger fremhever
den rolle, som Arbeidernes faglige
landsorganisasjon spilte under sam-
arbeidet med tyskerne sommeren
1940. Det er her tale om den gamle
landsorganisasjon før dens nazifise-
ring. Oplysningene om Pål Bergs del-
tagelse i forhandlingene med tys-
kerne om lønns- og arbeidsvilkår er
nye for nærværende forfatter. En
nærmere utredning herav ville ha
sin interesse. Når C. W. Eger frem-
holder, at han var til stede som den
mest sprogkyndige synes dette noe
overraskende. Pål Berg burde vel
være tyskkyndig nok. Naturligere er
det å gå ut fra, at man vilde ha med
én av nemndas borgerlige medlem-
mer.

Om det rent materielle og ikke
bare folkepsykologiske behov for
samarbeide med okkupantene skri-
ver C. W. Eger:

«I tråd med det som er anført
i innledningen om stemningen og
folkepsykologien, måtte der skap-
es eksistensmulighet for folket,
og hjulene måtte derfor settes i
gang igjen, resp. holdes igang.

Skulde imidlertid arbeidslivet
holdes oppe, måtte der tilføres
næringslivet råmateriale og va-
rer. Og likeledes måtte der skaf-
es avsetning for de produkter
som ikke landet selv kunde opta.

Da man var avstengt fra alle
land unntagen Tyskland, var
man henvist til og avhengig av
dette land.

Det var derfor ikke til å unn-
gå at de norske organer som var
skapt, måtte ta opp spørsmålet
med tyskerne.

Som en uomgjengelig og natur-
lig følge av dette måtte man
skaffe sig rede på hvad det nor-
ske folk og næringsliv trengte av
tilførsler og avsetning for å kun-
ne leve og for å kunne holde hju-
lene i gang.

På de områder som underlå
Nemnda fikk centralutvalgene i
opdrag, hver på sitt felt, å foreta
de nødvendige beregninger og

na kanskje ønsket at det hadde
vært. Men det må ikke forlede
noen — av hvilken grunn det enn
måtte skje — til å la fremtidens
historiskskrivning få et inntrykk
av folkestemningen og psykologi-
en under den daværende situa-
sjon som ikke stemmer med de
faktiske forhold.

Efter å ha fremholdt de som mot-
to over nærværende artikel «terte-
linjer», tilføjer C. W. Eger:

«Hvad angår at tyskerne gjen-
nem Nemndas materiale fikk
oversikt og inngående kjenskap
til det norske bedriftsliv, så er
det nok mulig at de fikk nytte av
det. Det skal forøvrig bemerkes
at det viste sig at deres eksper-
ter på de forskjellige områder
hadde et forbausende godt inn-
blikk og materiale på forhånd.

Imidlertid stod man i Norge
den gang foran valget enten å ta
skrittet med kaos, arbeidsløshet
og hvad der kunde følge derav
— eller å forhandle med tyskerne
om råvarer og annet og salg av
produkter.

Det må videre tas i betrakt-
ning at tyskerne hadde okkupert
landet — eller i alle fall det ves-
entligste av det i begynnelsen —
og at de hadde den absolutte vå-
penmakt.

Under slike forhold kan man
ikke tenke sig — det vilde være
naivt å tro det — at en okkupant
— og aller minst tyskerne — ville
forhandle om råvarer, avsetning
o. l. uten å forlange å få opga-
ver over situasjonen. — Det vilde
de skaffe sig på hvad måte det
enn skulde skje. Betegnende nok
hadde de allerede før Nemnda
kom i sving, skaffet sig oppgaver
om en rekke virksomheter gjen-
nem besøk hos de enkelte.

Nemnda sparte dem kanskje
for bryderiet med å fortsette å
besøke de enkelte virksomheter.
Men til gjengjeld opnådde man
andre fordeler for landet. Foru-
ten de fordeler som tidligere er
nevnt, mener nedskriveren å
kunne si at mange folk av alle
klasser, gjennom berøringen med
Nemnda ved siden av å få hjelp,
også fikk orientring om nasjonal
holdning — og det hadde også
sin betydning.

Nedskriveren mener at man
må være klar over at hvis Nemn-
da skulde kunde gjennomføre
den oppgave som var pålagt den,
og etterpå så noenlunde de krav
som det arbeidende folk stilte
den, så var det ikke til å unngå
at det måtte medføre at tyskerne
samtidig fikk slike oversikter —
og i allfall fikk dem hurtigere og
lettvintere enn om det norske
folk hadde gått inn for heller å
ta stans i næringslivet med der-

Tannrå
Interesse

Ved Tørrsberg
det i 1948—49
barn. Det vil kon-
len med 2000
for øvrig med 15
barntannklinikk
lyser barntann-
tannklinikk. For
— Av folket
25 vært til beha-
pet av ett år.

næringslivet, materialer og va-
re. Og ikke minst måtte der skaf-
tes avsetning for de produkter
som ikke landet selv kunde op-
ta.

Da man var avstengt fra alle
land unntagen Tyskland, var
man henvist til og avhengig av
dette land.

Det var derfor ikke til å unn-
gå at de norske organer som var
skapt, måtte ta opp spørsmålet
med tyskerne.

Som en uomgjengelig og natur-
lig følge av dette måtte man
skaffe sig rede på hvad det nor-
ske folk og næringsliv trengte av
tilførsler og avsetning for å kun-
ne leve og for å kunne holde hju-
lene i gang.

På de områder som underlå
Nemnda fikk centralutvalgene i
opdrag, hver på sitt felt, å foreta
de nødvendige beregninger og
opstillinger. — Disse ble så be-
nyttet under forhandlinger med
tyskerne vedrørende import og
salg og de forlangte disse frem-
lagt som bevis og grunnlag for
forhandlingene.

Direktør C. W. Eger utdyper dette
videre i følgende ord:

Efter nedskriverens opfatning
av disse forhold er det ikke be-
grunnet og ikke berettiget å
fremstille tingene slik nu at lin-
jen med og kravet om «å holde
hjulene i gang» ikke hadde sin
rot i folket i de her omhandlede
deler av landet.

Det er derfor heller ikke be-
grunnet eller berettiget å frem-
stille det som om Administra-
sjonsrådet — ennsi Nemnda — la
en slik linje, mens folket var
stemt for en linje med stans av
hjulene og de derav følgende
konsekvenser. Efter nedskriverens
syn både dengang og nu, vilde
det under den daværende folke-
psykologi sannsynligvis ha ført
til langt verre forhold og forete-
elser i nasjonalpolitisk henseende,
om Nemnda ikke hadde hjul-
pet som den gjorde med å få i
gang igjen arbeidslivet, enn de
forhold og foreteelser som Nemn-
das arbeid foranlediget — og
som man nu etterpå kritiserer.

Protokollkomiteen innrømmer
da også på ett sted, s. 45, at det
er en smertelig sannhet at fol-
kets forståelse av planmessig og
innsett motstand ikke var tilstrek-
kelig våknet. Det er efter ned-
skriverens mening et av kjerne-
punktene i bakgrunnen for
Nemndas virksomhet.

Meget av det som anføres i
innstillingen, er slikt som noen

ny buskap på båsen, få fin aker og
eng, hvis det først forfaller. Har
socialistene så lite vett på de vir-
kelige verdier?

Det kan bli Norges undergang
hvis regjeringen driver bøndene
til å «gi blaffen».

Moy.

Men til gjengjeld oppstod man
andre fordeler for landet. Foru-
ten de fordeler som tidligere er
nevnt, mener nedskriveren å
kunne si at mange folk av alle
klasser, gjennom berøringen med
Nemnda ved siden av å få hjelp,
også fikk orientring om nasjonal
holdning — og det hadde også
sin betydning.

Nedskriveren mener at man
må være klar over at hvis Nemn-
da skulde kunde gjennomføre
den oppgave som var pålagt den,
og etterpå så noenlunde de krav
som det arbeidende folk stillet
den, så var det ikke til å unn-
gå at det måtte medføre at tyskerne
samtidig fikk slike oversikter —
og i allfall fikk dem hurtigere og
lettvintere enn om det norske
folk hadde gått inn for heller å
ta stans i næringslivet med der-
av følgende arbeidsløshet, mang-
lende eksistensmidler, sult, nød
og kamp.

Ovenstående faller helt sammen
med de synsmåter, som nærværende
forfatter har hevdet i foredrag og
artikler gjennom mere enn tre år.
De inneholder en bemerkelsesverdig
støtte for synsmåter, som står i den
sterkeste motsetning til de linjer,
hvorefter opgjøret — det rettslige
som det utenrettslige — har funnet
sted. I formen er de rettet til Stor-
tingets protokollkomite. I realiteten
har de en meget videre adresse. Som
de foreligger synes de å inneholde
et selvforsvar — i virkeligheten er
de et angrep på hele rettsoppgjøret.
De er dessverre kommet svært sent
— dog forhåpentlig ikke for sent
til å gjøre nytte.

Om nemndens forhold til Admi-
nistrasjonsrådet skriver direktør C.
W. Eger:

«Men når landet og folket er i
vanskeligheter og nød og når
man av Administrasjonsrådet —
etablert og opnevnt av landet,
hølesterett efter den av denne
optrukne linje — får et bestemt
opdrag og mandat, som både Ad-
ministrasjonsrådet og hølesterett
gikk inn for, så er det ens sam-
fundsmessige plikt å etterkomme
opdraget med alle evner og kref-
ter.»

Dette synspunkt er riktig — men
gjelder selvsagt ikke bare nemnden
for industri og omsetning, men alle
som handlet i overensstemmelse
med den av Hølesterett og Admi-
nistrasjonsrådet opstukne samarbeids-
linje. Derfor burde for lengst Obl. a.
Administrasjonsrådets protokoller
og de fra departementene utgatte
breve og sirkulærer vært fremlagt.

Ennu bør der dog være anledning
hertil. Disse arkiver er forhåpentlig
ikke forsvunnet på samme måte
som nemndens. Om denne forsvin-
nen uttaler C. W. Eger: «All den
stund Nemndas arkiv på en mystisk
måte er forsvunnet eller ikke ennu

Tannråten stadig

Interessen for småbarn
stor i Tøn

Ved Tønsberg skoletannklinikk er
det i 1948—49 behandlet 914 skole-
barn. Dertil kommer fortsettelsessko-
len, med 23 elever, ungdomstannpleien
for øvrig med 151 patienter, og små-
barnstannpleien med 230 patienter, op-
lyser bestyreren av Tønsberg skole-
tannklinikk, Rachel Jullum.

— Av folkeskolens 41 klasser har
25 vært til behandling 2 ganger i lø-
pet av ett år. Også i år har vi be-
handlet melketennene på skolebarna,
og håper å kunne fortsette med dette,
når småbarnstannpleien blir helt ut-
bygget, selv om man må regne med
at tennene fremdeles blir dårligere og
arbeidsmengden av den grad økes.

På skolebarna har vi i år lagt 4638
fyllinger (i fjor 4149), og trukket 318
tenner, derav 11 blivende. Uttrekkin-
gen av de siste skyldes plassmangel.
Dessuten har vi operert bort 11 hy-
pertrofiske leppebånd og hatt 11 små-
reguleringer av skjeve fortenner. Av-
gangsklassen har dårligere tenner i år
enn i fjor. De som forlot skolen siste
år hadde fått plombert 33,41% av de
nye tennene, men de som går ut i år
gjennemsnittlig har måttet plombere
37,80 pct. av de nye tennene i løpet
av skoletiden. En hederlig undtagelse
er en gutt, Reidar Vinger, som har
feilfri tenner.

„De gav sitt liv“

Forts. fra side 7

helt fra byen, klokken var vel
21.30 eller så.

Det inntraff først en lammende
stillhet, — så en famlen hit og dit
— luften skalv av motordur —
det kom en sverm av fly. Hvor
skulde de hen? Forhåpentlig et
annet sted, — enhver er jo sig selv
nærmest. Så smalt det — først litt,
så en hærske av lysende projek-
tiler fra skibene i byen og fra tys-
kerne allevegne fra, de skar gjen-
nem aftenmørket som tusener av
lysende raketter.

Vallø lå lys som om dagen, Bo-
gen, Narverød, Hvalk, Foyland,
Nøtterød og Tønsberg, silkeskjer-
ter dalte ned med lysbomber «ju-
letræ på juletræ» svevet i luften
som et lysende rart eventyr, —

funnet. . . Det sås synes å åpne
muligheter for det ennu kan fin-
nes. Måtte la seg i avdelingen støt-
tet av nemndens egne medlemmer
sette all kraft inn på at så skjer.
H. J. Vogt.